

GROMA

González, Hervas, Ferrer, Alcorta, S. C.

Traballos Arqueolóxicos

Informe Preliminar

Escavación arqueolóxica no Balneario de Lugo

1997

Enrique González Fernández
Arqueólogo - Director

INDICE

I.- Informe

- 1. Introducción
- 2.- Localización
- 3.- Obxetivos e metodoloxía
- 4.- Resultados da intervención
 - 4.1.- Zona A
 - 4.2.- Zona B
 - 4.2.1.- Estructuras e pavimentos.
 - 4.2.2.- Secuencia estratigráfica
- 5.- Conclusión

II.- Planimetría

III.- Fotografía

I.- Informe

INFORME PRELIMINAR

Escavación arqueolóxina no Balneario de Lugo

1997

1.- Introducción.

Con motivo da realización dunha zanja para o saneamento na faciana Sur do edificio do Balneario de Lugo, detectáronse unha serie de muros e pavimentos romanos, xunto con algúns materiais cerámicos, que fixeron necesario realizar unha primeira intervención en área, centrada no sector axardinado localizado á beira esquerda da entrada principal.

Os traballos nesta zona quedaron inconclusos por mor da existencia dunha rede de tuberías modernas que impidera proseguir co rexistro arqueolóxico.

Por outra banda, a importancia dos restos localizados no sector SE desta facina, donde se poido rexistrar unha importante secuencia arqueolóxica coa presenza de muros e pavimentos de *opus signinum*, que sobrepasa os límites do actual edificio prolongándose baixo a zona axardinada localizada neste sector, xunto coa importante acumulación de terras e escombros que colmata os niveis arqueolóxicos, facia factible a continuación dos traballos nesta zona.

2.- Localización

O actual Balneario de Lugo atópase a uns 900 ms. do casco amurallado da cidade

de Lugo, preto da Ponte Vella, na beira do río Miño, con acceso directo dende a N-VI (Pl. 1). A zona na que se realizou a intervención arqueolóxica localízase na franxa de xardín situada entre a faciana SE. e a entrada principal ó Balneario, e o muro de contención da estrada N-VI.

3.- Obxetivos e metodoloxía.

En primeiro lugar, e unha vez retirados as tuberías modernas, faise necesario completar os traballos de rexistro arqueolóxico na **Zona A**, que comprende o espacio axardinado localizado ó SW. da faciana Sur do edificio. Nesta zona o traballo limitóuse á limpeza e documentación dos niveis que restaban por escavar.

Con relación a devandita **Zona B**, franxa do xardín comprendida entre a faciana SE, a entrada principal do Balneario e o Muro de cimentación da estrada N-VI, a importancia dos achados localizados e a necesidade da súa correcta documentación, xustificaban a ampliación da área de intervención neste sector (Pl. 2).

A escavación fíxose en área, previa cuadriculación de toda-la zona. O sistema de rexistro tivo en conta as diferentes **unidades estratigráficas (U.E.)** e os materiais arqueolóxicos significativos, por entidade ou contexto, rexistráronse mediante coordenadas (X, Y, Z). A coordenada, localízase a altura da entrada inferior do Balneario.

4.- Resultados da escavación.

Os traballos centráronse inicialmente no rexistro e documentación dos niveis arqueolóxicos que restaban por escavar na denominada **Zona A**. Con posterioridade, procedeuse a ampliación da área localizada na banda SE da faciana do edificio á beira dereita da entrada principal e que, a efectos metodolóxicos, identificamos como **Zona B**.

4.1.- Zona A. (Pl. 3)

Unha vez retiradas as tuberías modernas que impedían a continuidade dos traballos arqueolóxicos nesta zona, procedeuse a completa-lo rexistro arqueolóxico. Debaixo das mesmas detectamos unha nova canle (Fot. 1) que transcurre paralela tanto as modernas canalizacións como á gran canalización exhumada durante a primeira fase e que, lóxicamente, procede a desaugar no río. Esta canle, moito máis estreita coa denantes mencionada, funcionaría asemade nun primeiro momento, e xa que transcurre moito máis funda, está cortada en zonas pola canalización máis grande. Asemade, cabe relaciona-la cos muros descubertos nesta zona e que se corresponden a unha das primeiras fases do moderno edificio, aínda por determinar.

O máis salientable nesta zona foi o descubrimento dun muro de factura romana (Foto. 2), en gran parte reaproveitado en época moderna, parte do cual xa fora documentado débilmente no perfil da faciana ó realizar a zanja, pero dada a súa deficiente conservación e as condicións da obra, non poidemos rexistrar debidamente. O muro transcurre en sentido NW-SE., e prolóngase baixo a canalización descuberta no transcurso deste traballos. Asemade, poidemos comprobar cómo o mesmo delimita os restos dun pavimento de *opus signinum*, parte do cual era observable no perfil da zanja.

4.2.- Zona B (Pl. 4).

Nesta zona, o importante nivel de escombros e terras que chegan a acadar os 2 - 4 m, facía previsible a existencia dun rexistro arqueolóxico practicamente inalterado, polo que resultaba factible a obtención dunha boa secuencia estratigráfica que, nesta zona, está presidida polo achado de dous muros e os restos dun pavimento de *opus signinum* de boa factura. A escavación neste sector abrangue una superficie aproximada de 56 m².

Tras-la retirada da potente capa de escombros e terras, superpostos ós niveis arqueolóxicos, estos aparecen apenas inalterados, a non ser por unha zanja de cimentación

do muro da estrada N-VI e outra máis pequena que discorre en sentido E-W, reaproveitada por un moderno sumidoiro, pero que, con posterioridade, e tal e como se comprobou no transcurso da escavación, se indentifica coa zanja dun muro romano.

4.2.1.- Estructuras e pavimentos.

Confirmouse, en primeiro lugar, a prolongación cara ó SE, do muro exhumado durante o control da zanja, nos traballos da primeira fase (**UEM 003**), así como o pavimento de *opus signinum* (**UE 020**) que delimita este muro e que, aparentemente, é o mesmo co localizado no transcurso da primeira fase, aínda que ofrece unha factura menos coidada. Ambo-los dous, muro e pavimento, ofrecen indicios de continuidade baixo a zona axardinada que resta por escavar (**Foto. 3**).

Paralelo a este muro transcurre outro (**UEM 027**), algo máis estreito (0,42 m.), realizado coa mesma técnica, isto é, mampostería de pizarra de tamaño regular tomada con barro ou arxila, pero que non ofreceu solución de continuidade cara o NW (**Foto. 4**), xa que ve interrompido o seu trazado por unha zanja que modernamente foi reaproveitada para sumidoiro das augas que filtran a parede lindante coa estrada actual e que denantes era o muro de peche da horta do balneario. A non continuidade deste muro a outra beira da zanja, así como os restos dalgún que outro canto rodado de cimentación no interior da mesma, fainos pensar na existencia dun muro previo que tivo que ser desmantelado na súa totalidade. Este muro compartimentaría o espazo en dúas estancias diferentes. Esta hipótese viuse corroborada ó comprobar que a estratigrafía, tanto vertical como horizontal a ambo-los dous lados da zanja non son do todo coincidentes.

Entre as **UM 003** y **027** dispónse un pequeno espazo inerte duns 0,24 m.⁽³⁾ que presenta no seu interior abundante coio ou canto rodado que, asemade, serve de alicerces cando menos a **UEM 027**. A existencia deste pequeno intervalo entre ambos muros plantexa a hipótese dunha solución de tipo técnico (¿cámara de aireación?), quizáis cara a evitar as humidades da zona, concretamente na habitación do pavimento que parece ser, cando menos,

a máis principal.

Como queda dito, amba-los dous muros están compartimentando senllos espacios de habitación. A principal (①), xa aludida, presenta un pavimento de *opus signinum* (UE 020) (Foto. 5) que por mor da súa conservación ou construción non presenta unha factura homoxénea en toda-la súa extensión, ofrecendo zonas de mellor execución técnica que outras. Nun retallo da parede poden observarse os restos dun zócalo ou rodapé enlucido con polvo de ladrillo e que se extendería a toda-la parede. A segunda habitación (②), ofrece os restos dun chan (UE 023 a 025) máis sinxelo, pero non por elo menos coidado (Foto. 6). A preparación do mesmo realizouse cunha camada de pizarra (*statumen*), sobre a cal se dispon unha capa de arxila apelmazada que exerce de **runderación**, para, finalmente, sobre a mesma, asentarse un chan de terra batida, rubrefactada por zonas, o que lle confire unha boa solidez e consistencia, facendo desa forma que sexa perfectamente transitible.

A este chan superpóñense varias capas de arxila e carbonización, ata acadar o nivel dun segundo chan (UE 021), moito máis sinxelo, feito tan só de arxila moi apelmazada que se corresponde cunha segunda fase de ocupación da habitación (Foto 7).

4.2.2.- Secuencia estratigráfica.

Con relación as estruturas exhumadas nesta zona, advertimos, cando menos de xeito provisional e a falta dunha análise máis pormenorizada dos datos, dúas fases na súa ocupación, identificadas a traverso dos sucesivos niveis do chan (Pl. 4 - Foto 8).

A **primeira** destas fases está definida polos dous muros paralelos separados por un pequeno intervalo, así como o teórico muro desaparecido que se corresponde coa zanja conservada, do cual se deduce a existencia de ao menos tres habitacións ou ámbitos que estarían delimitados cara ó norte por un muro que se adivina baixo a actual cimentación do edificio e que transcurriría practicamente paralelo co actual muro da estrada. A esta fase corresponden tanto o pavimento de *opus signinum* como o chan de terra batida que delimita a UEM 027.

Cronológicamente, aínda que non posuemos suficientes evidencias para a súa datación, sirva como referencia os niveis de amortización desta fase (con abundante presenza de TSH precoz, representada por un prato Drag. 18 con selo **Asiaticus**, cerámicas de paredes finas formas Mayet XXXIV e XXXVI, etc), que nos confirmaría unha data **ante quem** de mediados do século I d.C.

Nunha segunda fase, a **UEM 027**, así como intervalo entre muro, xunto co se correspondente chan, son amortizados polas capas que conforman un segundo pavimento de arxila, co cal o ámbito denantes descrito amplíase ata quedar delimitado pola **UEM 003** que desta vez substitúese por un muro máis estreito (0,40 m). A habitación do pavimento seguirá funcionando como tal, sen que se advirtan reformas ostensibles no mesmo, cecaís si algunha que outra reparación.

Neste caso, tanto os materiais procedentes das capas de amortización que conforman estes niveis como a posterior colmatación dos mesmos, ofrecen unhas datas que nos levan a pensar que, ao menos, esta parte do edificio termal estivo en funcionamento ata as primeiras décadas do século II d.C., sen que se advirtan niveis cronológicamente posteriores.

5.- Conclusións.

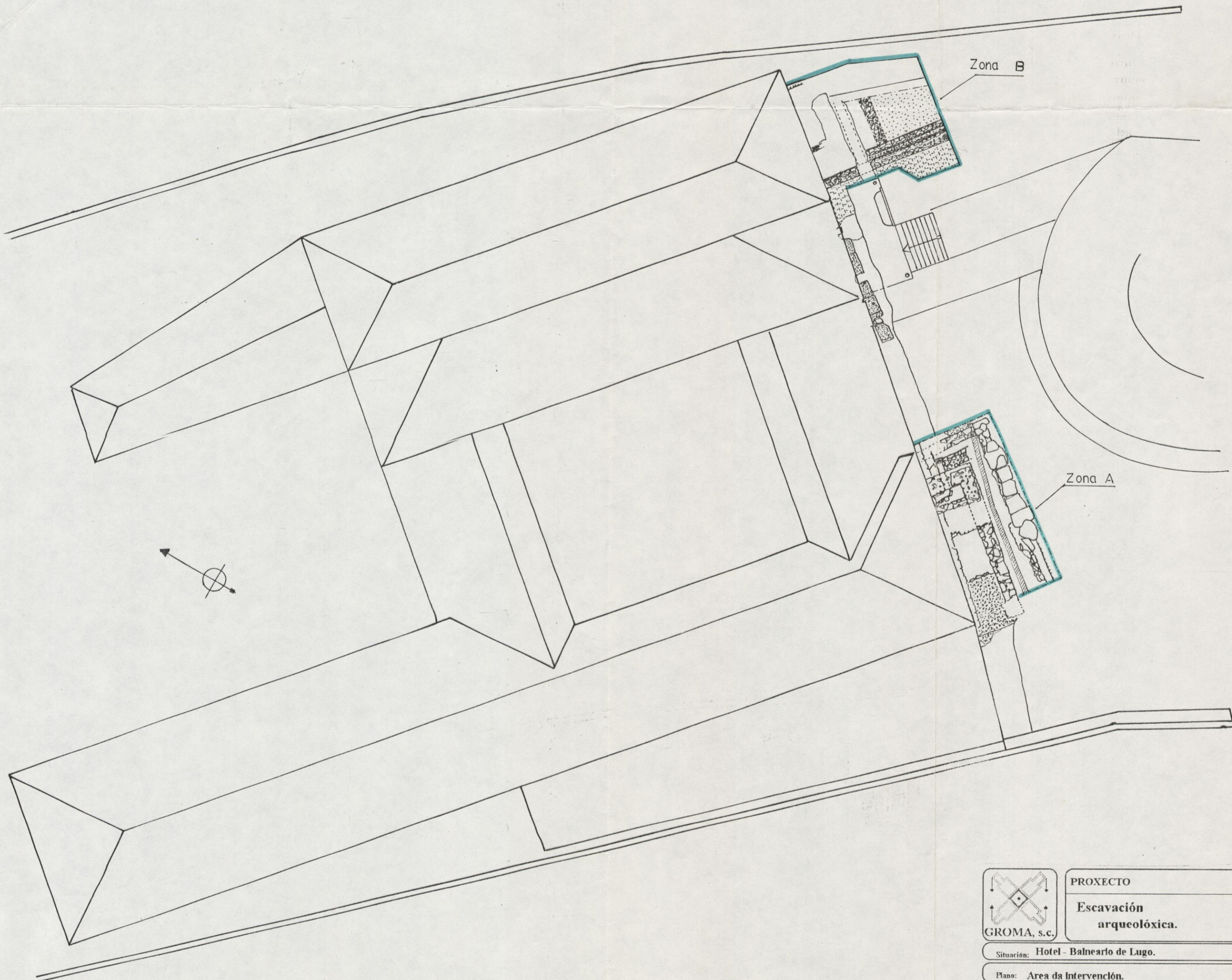
A importancia dos achados realizados no transcurso desta intervención permite realalzar unha serie de consideracións previas, en orden a un mellor coñecemento do importante conxunto arqueolóxico das termas romanas de Lugo.

- Confirmación da extensión dos restos fora do ámbito estrito do edificio do actual balneario.
- Consecución, por primeira vez, dunha interesante secuencia estratigráfica que nos permite establecer una ocupación do edificio termal cando menos durante a primeira e segunda centurias da nosa era.
- Avaliación do nivel de conservación das estruturas arqueolóxicas nesta zona cara a futuras actuacións no conxunto arqueolóxico.

Lugo, 11 de Marzo de 1997

Asdo. Enrique González Fernández

II.- Planimetría

PROXECTO
**Excavación
arqueológica.**

Situación: Hotel - Balneario de Lugo.

Plano: Area da Intervención.

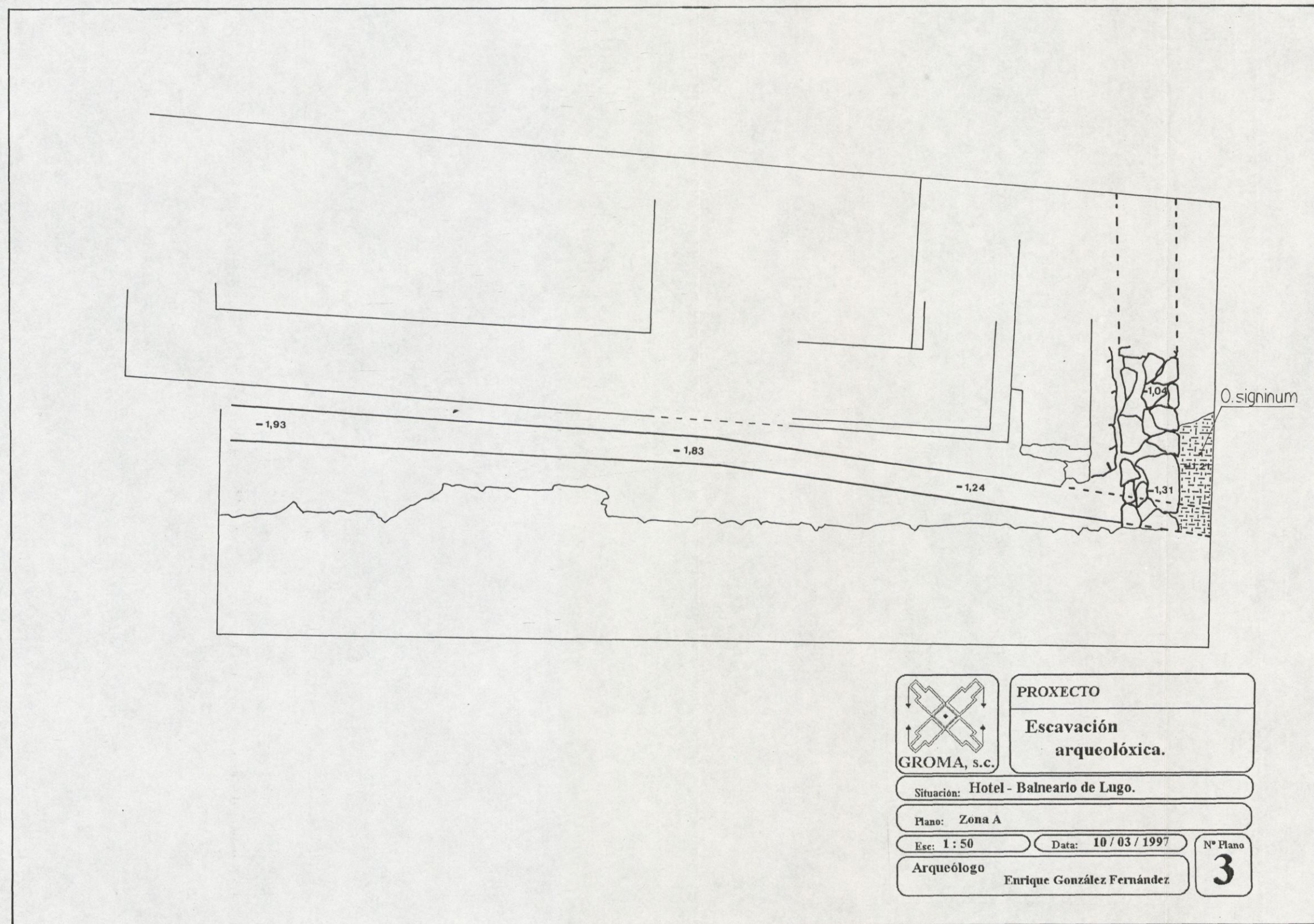
Esc: 1 : 200

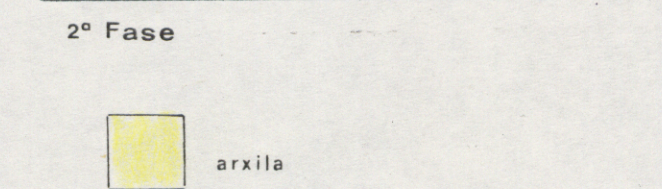
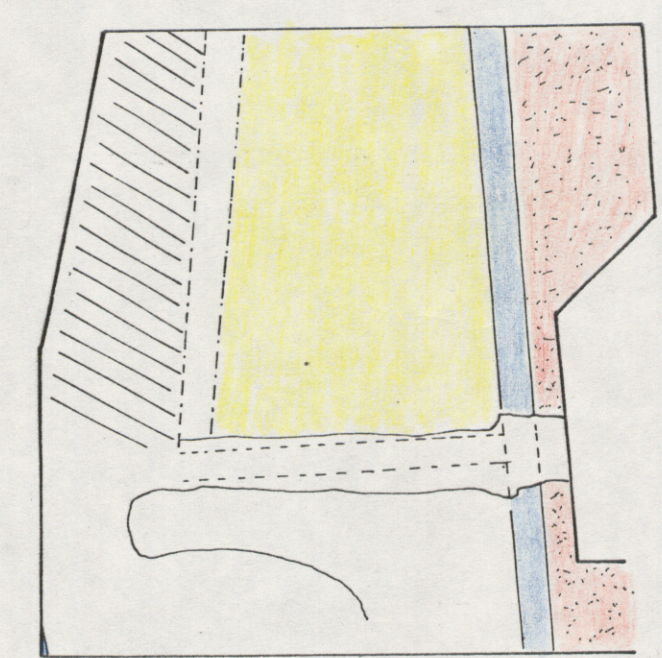
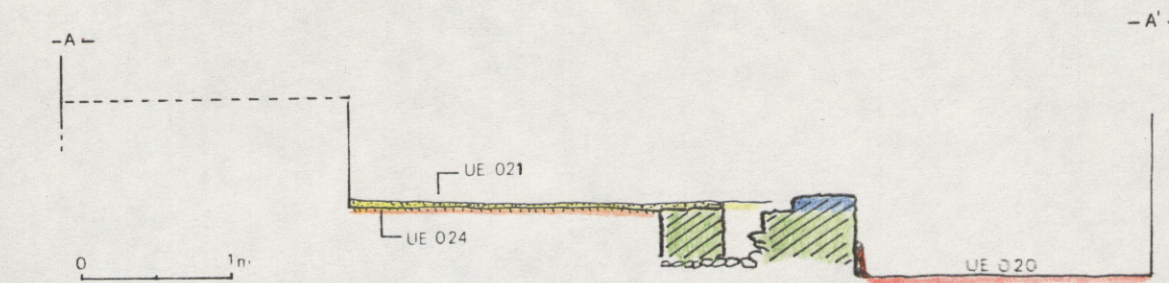
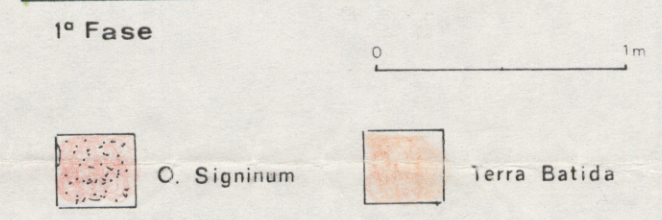
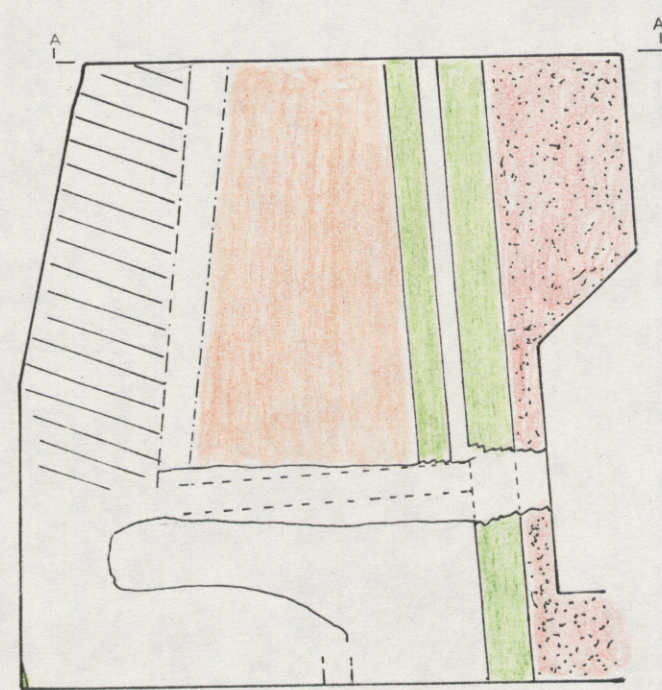
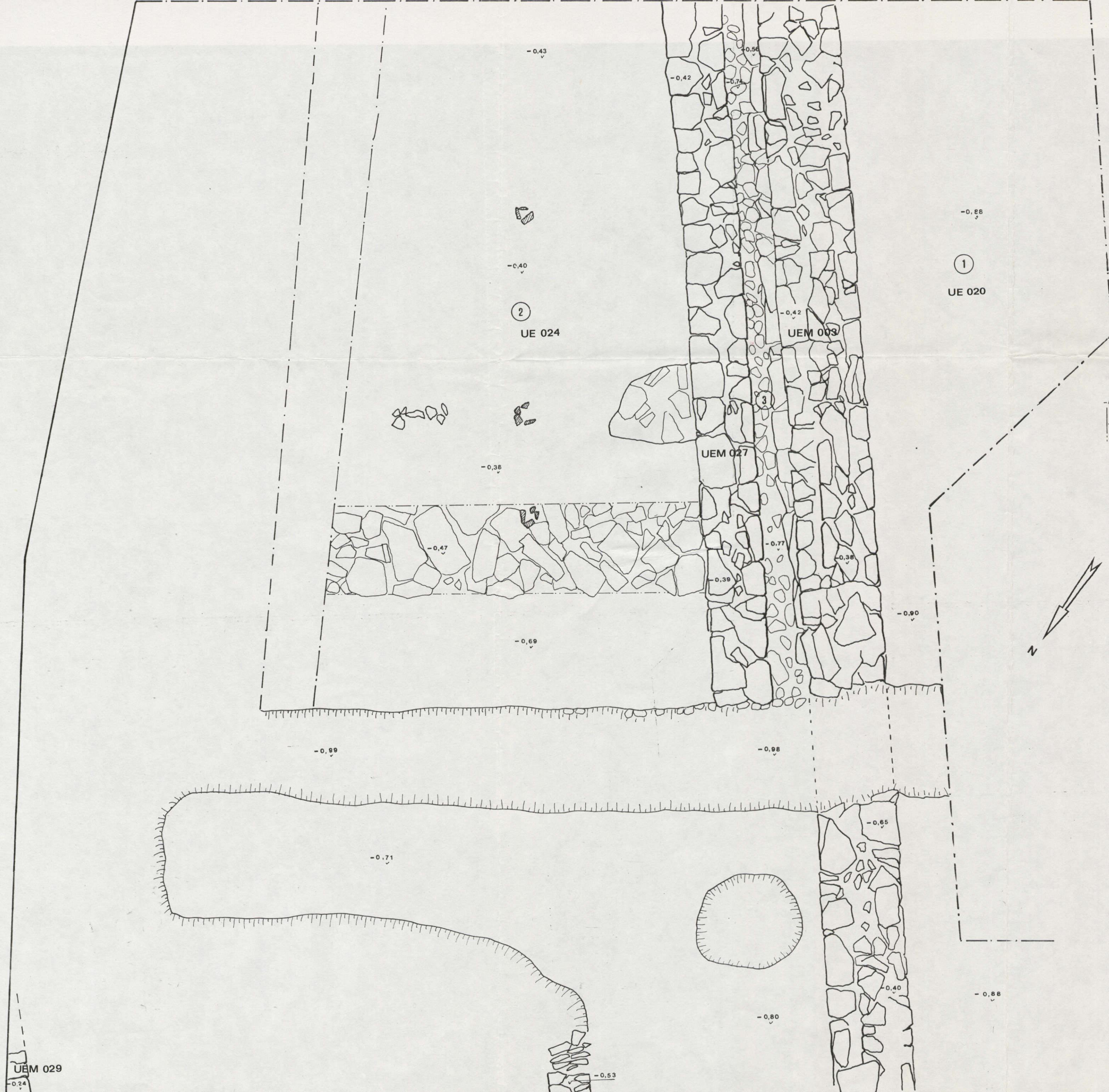
Data: 10 / 03 / 1997

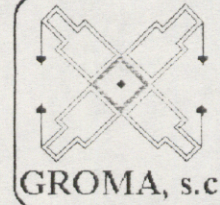
Arqueólogo

Enrique González Fernández

Nº Plano
2

 GROMA, s.c.	PROYECTO		
	Excavación arqueológica.		
	Situación: Hotel - Balneario de Lugo.		
	Plano: Zona B		
	Esc: 1 : 20	Data: 10 / 03 / 1997	Nº Plano
Arqueólogo: Enrique González Fernández		4	

III.- Fotografía

Fot. 1

Fot. 2

Fot. 3

Fot. 4

Fot. 5

Fot. 6

Fot. 7

Fot. 8

